

Biopolitike izbjeglištva i azila u ozračju krize političkog azila na Zapadu

Duško Petrović

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

U zadnjih se trideset godina u zapadnim liberalno-demokratskim industrijaliziranim državama bilježi pojačan interes za fenomen izbjeglištva i azila. Autor u radu polazi od pretpostavke da politike izbjeglištva i azila u zapadnim zemljama ključno utječu na politike izbjeglištva na međunarodnoj razini. U tome smislu autor detektira opće tendencije i značajke tih politika koje naziva biopolitikama izbjeglištva i azila. U opće tendencije ubraja humanitarizaciju izbjeglištva na međunarodnoj razini, humanitarizaciju azila unutar industrijaliziranih država te pojačane represivne politike. Autor opisane biopolitike izbjeglištva i azila tumači promjenama društvenog i političkog okvira u zadnjih trideset godina. Dominaciju biopolitika izbjeglištva i azila povezuje s dominantnim općim biopolitičkim diskursima i praksama, krizom političkog (political) u razvijenim liberalno-demokratskim društvima, usponom novoga globalnog poretka, normalizacijom izvanrednog stanja i pripadajućom normalizacijom nasilja na međudržavnoj i unutardržavnoj razini.

Ključne riječi:

izbjeglištvo, azil, biopolitika, humanitarizam

UVOD

Pažljivijim proučavateljima fenomena izbjeglištva¹ i azila nije promakla činjenica da promjene šireg društvenog okvira ključno utječu na političke

¹ Prije nego što krenem u razradu navedene problematike dužan sam pojasniti terminološki izbor koji sam napravio već u naslovu. U pristupu temi namjerno sam izbjegao uporabu uvriježenih termina poput izbjeglica, tražitelj azila, apatrid, ilegalni imigrant itd., jer su nastali kao posljedica institucionalnih praksi i diskursa koji su konstruirani u suočavanju s dislociranim ljudima, ljudima bez mjesta, bez fiksnog prebivališta i svim onima koji su na bilo kako izgubili zajednicu u kojoj su do tada živjeli. Ti su termini nastali kao proizvod hegemonijskih diskursa (usp. Laclau i Mouffe

i teorijske diskurse, praktično-političko postupanje, javne politike te institucionalni okvir koji se u tom trenutku stvara za “suočavanje” sa pojavom izbjeglica, apatrida i azilanata.

U zadnjih trideset godina interes za fenomen izbjeglištva i uz njega vezani fenomen migracije, točnije, imigracije, u razvijenim, uglavnom zapadnim liberalno-demokratskim industrijaliziranim državama,² dodatno je produbljen. U mnogim su razvijenim državama pitanja imigracije i dolaska sve većeg broja izbjeglica i azilanata postala prvorazredna politička pitanja za mnoge državne i ne-državne aktere i za javnost općenito (Gibney 2004: 2). Stavovi prema imigrantima i azilantima sve više profiliraju političku orijentaciju pojedinih političkih stranaka, točnije, njihovo lijevo ili desno političko usmjerenje.

Bez obzira na različite političke pristupe i razlike, u politikama prema imigrantima, izbjeglicama i azilantima postoji prešutni temeljni konsenzus ili opće tendencije i značajke na međunarodnoj (globalnoj) razini te unutar pojedinih država. Te tendencije, koje ću opisati u radu, nazvao sam biopolitikama izbjeglištva i azila. One se javljaju u ozračju hegemonijskih biopolitičkih diskursa i praksi u razvijenim industrijskim državama.

U tome smislu rad pristupa fenomenu izbjeglištva prikazujući širi društveni i politički okvir koji uvjetuje političke i teorijske diskurse, praktično-političko postupanje te institucije koje “konstruiraju” fenomen izbjeglištva

1985) i praksi koje teže konačnom fiksiranju identiteta ljudi bez mjesta i zajednice. Slijedeći Nyersa, pojmom izbjeglištvo (*refugeeness*) nastojat ću se odmaknuti od hegemonijskih diskursa koji su proizveli navedene fiksne identitete (usp. Nyers 2006). Termin izbjeglištvo trebao bi zadržati kritički potencijal te djelomično uhvatiti dvosmislenu i otvorenu prirodu fenomena ljudi bez zajednice i mjesta. Termin azil je podvrsta izbjeglištva jer se koristi za izbjeglice (tzv. tražitelje azila) koje su pristigle na granice pojedine države. Upravo je porast tražitelja azila učinio izbjeglištvo važnim političkim pitanjem u zapadnim demokratskim zemljama zadnjih trideset godina (usp. Gibney 2004).

² Kako bih opisao suvremenu društvenu situaciju u radu ću se koristiti teorijskim konceptima koje označuju pojmovi moderna, moderna politika, liberalno-demokratska društva itd. Te ću koncepte dopunjavati podacima UN-a koji upotrebljava politički neutralniju i općenitiju terminologiju. U okvirima te terminologije ne koriste se teorijski koncepti i ne barata se političkim razlikama, već se za politički dominantne i ekonomski bogate zemlje koristi izraz “industrijske (razvijene) države”. U neku ruku takav je terminološki izbor opravdan jer se neke industrijski razvijene zemlje ne mogu opisati kao “zapadne”, a nisu ni potpuno funkcionalne liberalne-demokracije. Kako bih točno odredio o čemu je riječ navest ću ih poimence: među 44 države koje se nazivaju razvijenim industrijskim državama su 28 članica Europske unije, Albanija, Bosna i Hercegovina, Island, Lihtenštajn, Crna Gora, Norveška, Srbija, Švicarska, Makedonija i Turska, kao i Australija, Kanada, Japan, Novi Zeland, Republika Koreja i SAD. Bez obzira na djelomičnu nepotpunost popisa (popis pokazuje zemlje bliske zapadnom liberalnom bloku jer npr. nedostaje Rusija), za ovaj rad koristit ću se terminologijom i podacima UNHCR-a jer mi se čini očiglednim da navedene države na globalnoj razini još uvijek ostvaruju najveći utjecaj na političkom, ideološkom i ekonomskom planu. Terminologiju i podatke ću kombinirati s navedenim teorijskim konceptima koji, smatram, na zadovoljavajući način, barem u grubim crtama, opisuju globalnu situaciju.

u suvremenim društvima. Točnije, zanima se kako širi društveni i politički okvir uvjetuje nastanak biopolitika izbjeglištva i azila. Rad se nastavlja na slična kritički usmjerena recentna istraživanja koja su problemu izbjeglištva pristupila problematizirajući širi društveni i politički okvir nastajanja fenomena (Agamben 2006; Malkki 1995a, 1995b, 1996; Soguk 1999; Ong 2003; Nyers 2006; Haddad 2008 itd.).

Takvi su pristupi nastali u okviru pojačanog akademskog interesa za fenomen izbjeglištva stvaranjem multidisciplinarnih istraživačkih pristupa te stvaranjem zasebnog istraživačkog područja “Izbjegličkih studija” (*Refugee studies*). Zadnjih trideset godina i kulturnoantropološka se istraživanja nalaze u “prvim redovima” tih akademskih nastojanja (Schechter 2000).³

Uvodno ću reći da suvremene biopolitike izbjeglištva i azila karakterizira nekoliko bitnih značajki:

Najprije, očita je sve veća “humanitarizacija” globalnog izbjegličkog režima te azilnog režima u industrijskim razvijenim državama. Proces humanitarizacije podrazumijeva depolitizaciju izbjegličkog i azilnog režima. Točnije rečeno, na djelu je sustav u kojem se gubi razlika između političke i humanitarne sfere. No, pri tome ne dolazi do repolitizacije izbjegličkog režima, tj. otkrivanja skrivenih političkih pretpostavki u humanitarnim naporima, već do humanitarizacije politike (Fassin 2005a, 2007, 2009) u kojoj se gubi navlastito politička dimenzija.

Pored toga, sve se češće poseže za metodama represije, legitimirane diskursom sigurnosti koji nakon 11. rujna 2001. godine dominira politikama izbjeglištva, azila i migracija. Na djelu je sve veće nepovjerenje prema izbjeglicama i azilantima koji se sve češće doživljavaju kao sigurnosna prijetnja. Takav trend je posebno zamjetan u industrijskim zemljama gdje se na tražitelje azila sve više gleda kao na lažne tražitelje te skrivene ekonomske (ilegalne) imigrante. U tome se kontekstu na izbjeglice te posebno tražitelje azila sve više primjenjuju tehnike i tehnologije osiguranja koje uključuju preventivno zatvaranje u prihvatilištima, izbjegličkim kampovima, zatvorenim kompleksima u kojima se ograničavaju kretanje i doticaji sa društvenom okolinom, neselektivno primjenjuju sila i nasilje, strogo se kažnjava svako neprihvatljivo ponašanje, upotrebljavaju nadzorni sustavi te nove metode upravljanja uz pomoć kontrole rizika (tu upravljačku tehnologiju Didier Bigo je nazvao *banopticon* (Bigo 2007)) (Fassin 2005a; Kumar

³ U kontekstu hrvatske znanstvene zajednice i društva općenito niz autora bavio se fenomenom izbjeglištva iz kulturnoantropološke istraživačke perspektive (usp. Jambrešić Kirin i Povržanović 1996; Pettan 1998; Stubbs 1999; Povržanović Frykman 2001; van Selm i dr. 2003; Čapo Žmegač 2007).

Rajaram i Grundy-Warr 2004; Diken 2004). Također, zamjetna je sve veća kriminalizacija tražitelja azila, posebno u industrijaliziranim zemljama.

Na međunarodnoj razini novi izbjeglički režim karakterizira upotreba vojnih metoda i humanitarnog nasilja. Eksplicitna primjena vojnih metoda očituje se u preventivnim vojnim akcijama radi zaštite izbjeglica uza sve širu suradnju s Vijećem sigurnosti UN-a, koje autorizira primjenu sile, kreiranje sigurnosnih zona koje izbjeglicama jamče prije svega fizičku sigurnost (Joly 2002; UNHCR 2006).

Iz ovoga je vidljivo da međunarodni izbjeglički poredak oslikava promjene u globalnim političkim odnosima. Upotreba preventivnih humanitarnih ratova, nasilno rješavanje političkih problema, pretvaranje rata u policijske akcije i naglasak na sigurnosti simptomi su novog globalnog političkog poretka. U razlikovne elemente novog izbjegličkog poretka mogu se još ubrojiti naglasak na privremenoj zaštiti, nevoljkost zapadnih zemalja da pruže azil te usmjerenost cijelog sustava ka repatrijaciji koja se često nadzire i provodi prisilnim metodama (Joly 2002).

HUMANITARIZACIJA MEĐUNARODNOG IZBJEGLIČKOG REŽIMA

U okvirima modernog pristupa fenomenu izbjeglištva humanitarizam je zauzimao važno mjesto. Od početaka razvoja međunarodnog izbjegličkog sustava humanitarni principi čovječnosti, neovisnosti i nepristranosti činili su temelj za djelovanje. Prvi Visoki predstavnik za izbjeglice pri Ligi naroda, Fridtjof Nansen, isticao je svoju neutralnost i nepristranost te naglašenu humanitarnu prirodu svoga rada (Nyers 2006). Između dvaju ratova Nansenov ured za izbjeglice financirao se uglavnom iz dobrotvornih donacija. Bez obzira na to pristup izbjeglicama zadržavao je snažnu nacionalnu dimenziju, a izbjeglički su problemi rješavani parcijalno: posebno se pristupalo “njemačkim” izbjeglicama i apatridima, a posebno ruskim izbjeglicama, i tomu slično. Štoviše, europske izbjeglice toga doba snažno su zastupale svoj nacionalni identitet, kreirajući značajne manjine u domaćinskim državama. Nakon Drugoga svjetskog rata, pri stvaranju UNHCR-a i objavom Deklaracije o izbjeglicama, ponovno je naglašen univerzalni humanitarni okvir koji se pozivao na ljudska prava i humanitet općenito. Temeljno humanitarno i socijalno usmjerenje UNHCR-a izrijekom se navodi u članku 2. Statuta UNHCR-a (Nyers 2006: 30).

Iako je bio utemeljen na principima humanitarizma, izbjeglički režim koji je nastao u okružju hladnog rata zadržao je snažnu političku dimenziju te je bio više orijentiran ka konceptu egzila (*exile*) (usp. Joly 2002). Kao i u drugim razdobljima moderne europske povijesti, u kontekstu hladnog rata, dijelovi imaginarija koji se vežu uz pojam egzila stavljaju se u funkciju redefiniranja koncepta izbjeglištva. Štoviše, i sam nastanak poslijeratnog izbjegličkog režima i njegova institucionalizacija u okvirima UNHCR-a te donošenje Deklaracije o izbjeglicama koja se temelji na Univerzalnoj deklaraciji ljudskih prava, može se povezati s nastavkom liberalno-demokratske tradicije i daljnjim razvojem modernog političkog sustava koji je na svoj način reagirao na nastanak totalitarnog nacističkog režima (Joly 2002). U srcu te koncepcije je pokušaj uspostavljanja međunarodnog, solidarnog⁴ političkog poretka koji bi se oslanjao na nadnacionalnu i naddržavnu politiku univerzalnih ljudskih prava. Taj je politički okvir reinterpretiran u skladu s hladnoratovskom podjelom i procesima dekolonizacije u zemljama Trećega svijeta (Joly 2002; Haddad 2008). Drugim riječima, bio je legitimiran ideološkom političkom borbom koja je poznavala svog, tada jasno istaknutog, Drugog. To znači da je izbjeglički režim zadržao bitne aspekte političkog imaginarija egzila koji se vezivao za europske političke izbjeglice u 19. stoljeću. Izbjeglice su, shodno tomu, imale ideološku vrijednost jer se njihov bijeg interpretirao kao čin borbe ili potrage za političkom slobodom koju su pronalazili na Zapadu. U temelju političke slobode bila su spomenuta ljudska prava i demokracija. Uz to, izbjeglički sustav bio je simbolički i praktično orijentiran prema specifičnim izbjeglicama koje su dolazile nakon određenih političkih kriza i ratova.

Politička dimenzija izbjeglištva posebno je bila istaknuta u azilnom sustavu liberalnih-demokratskih država koje su relativno izdašno primale sve one koji su iz političkih i drugih razloga morali napustiti matične zemlje. Posebno su neke europske zemlje bile osjetljive na tražitelje azila i izbjeglice koje su uglavnom dolazile iz istočne Europe i istočne Azije (Fassin 2005a: 374). Primjerice, u Francuskoj su se novopridošle izbjeglice koje su morale napustiti Čile nakon vojnog udara 1973. još uvijek predstavljale i prepoznavale kao simbol otpora opresiji i nepravdi, jednako kao i mnogobrojni politički disidenti koji su napustili zemlje tzv. Istočnog bloka. Socijalističke zemlje su također rado primale političke izbjeglice koje su bile žrtve desno orijentiranih režima u Južnoj Americi i Africi (Fassin 2005a: 374).

⁴ Objašnjenje razlikovanja između solidarnog i pluralnog međunarodnog poretka te njihove povezanosti s međunarodnim izbjegličkim režimom može se naći u radu Emme Haddad (2008).

Iako je od početka sustavnog rješavanja izbjegličkog problema humanitarni okvir bio snažno prisutan, suvremena humanitarizacija izbjegličkog i azilantskog sustava predstavlja kvalitativni pomak u odnosu na dosadašnje politike. Budući da se pristup fenomenu izbjeglištva mijenja u skladu s ideološkim, ekonomskim i političkim kretanjima, i u međunarodnom okviru i unutar pojedinih država članica međunarodnog sustava, suvremena humanitarizacija izbjeglištva i azila predstavlja simptom globalnog društvenog poretka. Humanitarizacija se, shodno tomu, mora promatrati u kontekstu promjena globalne političke paradigme te posljedičnih mijena u izbjegličkim i azilantskim režimima.

Bitna značajka suvremenog humanitarizma koji se javlja u okviru nove političke paradigme jest da se ne odvaja od politike, već upravo suprotno, postaje dominantni model vladanja (Fassin 2007: 508, 2009: 50). U okvirima novog globalnog političkog poretka humanitarizam i politika se sve više stapaju (Fassin 2005a) na “štetu” političke sfere i političkog djelovanja. Prevlast humanitarizma upućuje na krizu politike i nedostatak političke moći⁵ u razvijenim društvima. Stapanje se događa na svim trima razinama: državnoj, međudržavnoj (globalnoj) i ne-državnoj (ovdje se misli na nevladine udruge predstavnice civilnog društva koje u današnjem globaliziranom svijetu sve više djeluju na globalnoj razini; usp. Fassin 2007: 508).

Humanitarna kolonizacija svih političkih sfera upućuje na činjenicu da je humanitarizam, prije svega u dominantnim zapadnim liberalnim društvima, postao univerzalnim modelom vladanja. Kako nijedan univerzalni princip ne može postojati bez pojedinačnog (njihova veza podrazumijeva odnose hegemonije; usp. Laclau i Mouffe 1985), humanitarni univerzalizam se hegemonijski širi na sve svjetske regije i države. Njegova je dominacija posebno vidljiva u međunarodnim organizacijama u kojima zapadne zemlje još uvijek imaju primat.⁶

⁵ Ovdje rabim pojam moći u skladu s tumačenjem Hannah Arendt (1996).

⁶ U okvirima službene politike međunarodnih institucija humanitarizam se počeo doživljavati kao temeljno načelo za djelovanje u međunarodnom političkom prostoru. Generalna skupština Ujedinjenih naroda usvojila je rezoluciju o Novom međunarodnom humanitarnom poretku 1981. godine (Bailbar 2004). Nakon toga, UN je kreirao novu nezavisnu Komisiju, koja bi se trebala baviti gorućim humanitarnim pitanjima. Ona je 1986. godine u okvire humanitarnog projekta postavila sve temeljne političke i socijalne probleme suvremenog svjetskog poretka. “U opseg humanitarnog djelovanja su tako ušli ekološki problemi, demografske tranzicije, kretanja i premještanja ljudi, kršenja ljudskih prava, oružje za masovno uništenje, polarizacija Sjever-Jug, terorizam, trgovina drogom” (Balibar 2004: 124). Čini se da se humanitarizam počeo doživljavati kao okvir za identificiranje temeljnih problema suvremenog čovječanstva (isto). Nakon pada berlinskog zida humanitarizam zauzima hegemonijski položaj u međunarodnim odnosima. Dominantne liberalne zemlje,

Suvremeni humanitarizam se pojavljuje u okviru novog globalnog poretka koji Hardt i Negri nazivaju "imperijem" (2000). Hardt i Negri smatraju da temelje novog globalnog poretka ne predstavljaju ugovorne obveze između suverenih država, dakle, klasični pluralni međunarodni poredak, već neka vrsta vjere u univerzalne etičke vrijednosti. Iako se legitimira univerzalnom politikom ljudskih prava, na djelu je proces u kojem se pravne i etičke vrijednosti spajaju u novom virtualnom nad-poretku koji nadilazi suverenitet pojedinih država te dosadašnje ugovorom definirane pravne okvire. Simptome tog novog imperijalnog poretka Hardt i Negri nalaze u povratku koncepta pravednog rata. Za razliku od vestfalskog poretka suverenih država u kojem je rat bio "racionaliziran", točnije, u kojem se rat vodio između dvaju jednakopravnih političkih subjekata, dviju suverenih država koje su bile jednakopravni neprijatelji, današnji se, "pravedni ratovi", vode protiv etičkih neprijatelja, terorista, zločinaca, osovine zla, subjekata koji ne poštuju život itd.

Hardt i Negri podastiru uvjerljivu analizu suvremenih ratova (2000, 2009). Oni smatraju da se u novom poretku ratovi legitimiraju etičkim vrijednostima a ne konkretnim političkim ciljevima. Štoviše, takvi ratovi se doživljavaju kao policijske akcije koje uređuju unutarjni poredak, uklanjajući sve one koji ga krše. To znači da je poredak već unaprijed uspostavljen kao neupitna, već upisana, nepromjenjiva realnost koju treba čuvati od unutarnjih i vanjskih neprijatelja. Za razliku od međunarodnih poredaka koji se temelje na ugovoru gdje je daljnji tijek događaja otvoren i promjenjiv jer ovisi o promjenjivim odnosima među ugovornim stranama te se uvijek nanovo mora kreirati i potvrđivati, novi poredak se doživljava kao konačna realnost, vječna nad-povijesna struktura koja sažima prostor i vrijeme, kao svojevrsni kraj povijesti, ili neka vrsta vječnog sakralno-etičkog poretka (usp. Hardt i Negri 2000, 2009). Unatoč tomu on je ujedno i neprestano ugrožen. Budući da je ugrožen, u njemu vlada stalno izvanredno stanje ili, kao što je ustvrdio Giorgio Agamben, izvanredno stanje se normalizira (2006: 17). U međunarodnim se odnosima, nasilje i sila, najviše kao preventivne vojne intervencije uz uporabu visoke tehnologije, kontinuirano pokazuju.

Kao što je primijetio Étienne Balibar, rat i sila se sve više miješaju s politikom (2002, 2004) tako da dobivamo nešto što bi se moglo nazvati "ultra-politikom" (Žižek 2006). U eri "globalne vidljivosti nasilja" (Balibar

veliki dio industrijskih zemalja (od njih 44), preuzimaju ideologiju humanitarizma kao temeljnog legitimacijskog načela u vođenju međunarodnih političkih odnosa.

2002, 2004) nasilje se suzbija nasiljem. Ako se situacija artikulira drugim terminima, na djelu je zatvaranje političkog prostora, smanjivanje polja događajnosti, kontrola događaja i bilo kakvih rizika te konzervativizam u djelovanju, tj. zamjena djelovanja silom i nasiljem.

To se najbolje može zamijetiti u privilegiranju diskursa sigurnosti u međunarodnim odnosima.

Takva se situacija iz područja međunarodnih odnosa preslikava na specifičan način i na područje unutar zapadno-liberalnih društava. Suvremeni humanitarizam u sferu politike uvodi etiku i etičke principe (Fassin 2007) te politiku ljudskih prava reducira na politiku prava na život koja se poziva na "svetost" života po sebi (Fassin 2009: 50). Humanitarizam je izraz suvremene biopolitike⁷ u čijem je središtu briga o biološkom životu ili životu po sebi (*bare life*; usp. Agamben 2006; Fassin 2005a).

U suvremenim je biopolitičkim diskursima i praksama vidljiva kriza političkog djelovanja i moći koja se najbolje ogleda u miješanju etike i politike, točnije, u kolonizaciji političke dimenzije s humanitarnom (biopolitičkom) etikom koja se temelji na "dogmi" o "svetosti" biološkog života te na povezanosti humanitarizma i nasilja (normalizacije nasilja).⁸

⁷ Ovdje analizirani suvremeni biopolitički diskursi i prakse imaju tri značajke:

1. Pozivanje na "svetost" života po sebi koje je opisao Walter Benjamin zalažući se za istraživanje "porijekla dogme o svetosti života" (Benjamin 1971: 23). Taj istraživački put dalje slijedi Agamben (2006). Oslanjajući se na rad Carla Schmitta on upućuje na političko-teološku dimenziju "svetog" života po sebi i na usidrenost u zapadnu metafiziku. Za njega je goli život (*bare life*) život svetog čovjeka (*homo sacer*) upravo "sveti" život: "Nazovemo li golim životom ili svetim životom taj život koji predstavlja sadržaj suverene moći, imamo u rukama i početak odgovora na Benjaminovo pitanje o 'izvoru dogme o svetosti života'. Svet je, dakle, uzmožan biti ubijen i neuzmožan biti žrtvovan, izvorni život..." (Agamben 2006: 76). Smatram da je posrijedi navlastito moderan proces ontologizacije biološkog života.
2. Koriste se nadzornim aparatima i različitim znanjima nad tijelom i životnim procesima, za što je kratak nacrt izveo Foucault u prvom dijelu *Povijesti seksualnosti* (1994a: 94), a čemu je cilj briga o životu po sebi. Taj istraživački program Foucault nikad nije proveo do kraja, već se ograničio na analizu različitih načina upravljanja (*governmentality*; usp. i Rose i Rabinow 2006; Fassin 2009).
3. Biopolitički diskursi i prakse povezani su sa suvremenom krizom politike i političkog u razvijanim društvima. Ta kriza se najbolje može iščitati preko povezanosti humanitarizma i nasilja, tj. u svojevrsnoj suvremenoj normalizaciji nasilja te miješanju etike i politike.

Iako mnogi autori smatraju da između Agambenovog i Foucaultovog pojma i tumačenja biopolitike ne postoje jasne poveznice (Rose i Rabinow 2006: 203), u svom tumačenju biopolitike kombiniram oba pristupa, a poveznice među njima tematiziram ukratko u zadnjem dijelu ovoga rada. Pojmu biopolitike iz različitih perspektiva pristupaju i neki hrvatski autori (Krivak 2008; Paić 2005, 2006).

⁸ Poveznicu između krize političkog djelovanja, moći i normalizacije nasilja izvodim iz razlikovanja moći i sile (nasilja) koje je opisala Hannah Arendt (1996: 182). Prema njezinom tumačenju politička moć se temelji na spremnosti na zajedničko djelovanje ili djelovanje u skladu te na aktualizaciji tog djelovanja u kojoj se potencijal za djelovanje (mogućnost, moć) izravno pretače u akciju, dakle, aktualizira. Politička moć stoga postoji samo u pluralnom prostoru "između" ljudi, u međuljudskim odnosima te se ne može akumulirati ili opredmetiti. Sila i nasilje su obrnuto propor-

Čini se da je zamjena politike etikom te polagana prevlast etike u svim sferama društvenog života posljedica modernog “pada kozmoloških (transcendentnih) vrijednosti” (Nietzsche 1988). Transcendencija se shodno tomu može ostvariti još samo na području morala i etike. Nakon što je detektirao smrt Boga, takvu je ulogu morala već prije 150 godina utvrdio Nietzsche (1988), a danas reartikulirao Badiou (2001). Miješanje etike i politike označava konačno iscrpljivanje velikih ideoloških priča koje su težile promjeni društvenih odnosa te konačnu vladavinu etike na svim područjima ljudskog iskustva.⁹ Kao što su mnogi primijetili, naglašavanje jednog etičkog transcendentnog poretka je u svojoj biti izrazito konzervativno (Badiou 2001; Hardt i Negri 2000). U njegovu je temelju moralni zakon koji je neupitan, a čije se kršenje mora strogo kažnjavati (Badiou 2001). Naglasak je na održavanju već uspostavljenog reda i poretka koji se pokazuje kao kraj svih stvari, kao konačna realnost. Politika humanitarizma je u tome kontekstu dominantan instrument vladanja kod kojega se gubi razlika između nasilja, pomoći (sućuti, sažaljenja) i politike.

Kao što sam već ustvrdio, politikom humanitarizma danas dominira princip prava na život koji se poziva na “svetost” života po sebi. To ne znači da su se drugi principi potpuno izgubili, već da je “svetost” života nadišla sve druge političko-ideološke principe (slobodu, jednakost) postajući neka vrsta apsolutnog i neupitnog principa. Iako se na prvi pogled može činiti tako, taj “sveti” život u stvari nije politička ideja, koncept ili princip na temelju kojega se artikulira političko djelovanje. Tu nije riječ o političkoj ideologiji koja obvezuje i potiče na zajedničko političko djelovanje. Budući da nije riječ o ideji ili političkoj ideologiji, život je predstavljen na razini lacanovskog imaginarnog, točnije, kao imaginaran entitet (u prostoru kao imaginarno polje) čiji se bitak zahvaća u slici. Takav kruži globalnom medijskim i informacijskim prostorom kao spektakl gole tjelesnosti, stvarajući globalni bioscape (usp. Appadurai 1997). Zdrava tijela, lijepa tijela, bijela tijela, seksualno zamamna tijela u sigurnim zonama te bolesna tijela, osakaćena tijela, ugrožena tijela, uglavnom tamnoputa tijela u nesigurnim zonama. Za razliku od Appadurajevog općeg koncepta *-scape*, ovaj *bioscape*

cionalni političkoj moći jer teže uništavanju potencijala za zajedničko djelovanje. Politički sustavi temeljeni na nasilju (kao tiranije) su sustavi izrazito slabe političke moći. Današnji politički sustavi u zapadnim liberalno-demokratskim zemljama sve više sličje na blage skrbničke tiranije kakve je još opisao Alexis de Tocqueville (1995).

⁹ Zoran primjer dominacije etike u svim dijelovima društvenog života jest uvođenje etičkih kodeksa kojima se nastoji regulirati sve više aspekata društvenog života. U pozadini takvih praksi jest predodžba o ranjivosti (ili čak infantilnosti) različitih društvenih aktera koje treba zaštititi od diskriminacije i nasilja (Žižek 2006).

nije potpuno kontingentne prirode. Iako je geografski kontingentan, on posjeduje ontološku prednost pred drugima jer predstavlja krajnje ontološko utemeljenje u suvremenom, globaliziranom svijetu.

HUMANITARIZACIJA AZILA

Kvalitativno novi aspekt suvremenog humanitarizma jest “prodor” humanitarizma s međunarodne na nacionalnu razinu, točnije, ključan utjecaj politika humanitarizma na razvoj pojedinih nacionalnih politika, posebno politika prema tražiteljima azila i izbjeglicama.

Politike humanitarizma sve više postaju dominantnim obilježjem azilnih politika u Zapadnim zemljama, napose u Europi. Fassin i Miriam Ticktin su promatrali humanitarizaciju azilnih politika u Francuskoj, Europi i Americi (Fassin 2005a; Ticktin 2006, 2011). Da bi se potpuno mogao shvatiti pojam humanitarizacije azila potrebno je analizirati društveni i politički kontekst. Naime, humanitarizacija azila u Francuskoj i Europi se događa u kontekstu “krize političkog azila” u razvijenim industrijskim zemljama koja se javlja u 80-im godinama prošloga stoljeća, a traje i danas (Loescher 1996; Joly 2002).

Uzroci krize političkog azila u razvijenim zemljama su mnogostruki. Istaknut ću najvažnije:

1. Radikalna promjena imigracijske politike zbog ekonomske krize sredinom 70-ih, koja je bila posebno zamjetna u zapadnoeuropskim zemljama. U doba nakon Drugoga svjetskog rata mogu se izdvojiti tri različita imigracijska razdoblja (Geddes 2003). Od 1950. do 1973./74. u Zapadnoj Europi je bila primarno prisutna radna imigracija. Radna imigracija je bila povezana s radikalnim ekonomskim rastom i izgradnjom poslijeratne Europe. Veliki useljenički valovi podržavali su ubrzani ekonomski rast osiguravajući velik broj jeftine niskoobrazovane radne snage. U tome razdoblju imigracijski tokovi nisu bili strogo državno kontrolirani. Sredinom 70-ih dolazi do radikalnog sužavanja tržišta rada, koje od tada više potražuje visokoobrazovanu radnu snagu. Sužavanje tržišta rada pratila je sve stroža državna kontrola imigracijskih kanala te smanjenje imigracijskih kvota. U drugom imigracijskom razdoblju, koje je nastupilo nakon 1974. i trajalo do kraja hladnoga rata 1989. godine, dominirala je imigracija koja je bila povezana s integracijom obitelji koje su se našle na odijeljenim granicama. Općenito gledajući, tijekom 70-ih i 80-ih godina se pojačavaju kontrole imigracijskih kanala te pooštavaju sankcije za

ilegalne imigrante i radnike (Castles i Miller 2003: 96). Treće razdoblje od 90-ih godina naovamo karakterizira osnaživanje imigracije koja je povezana s traženjem azila te ilegalne imigracije, točnije, imigracije koju državne politike tretiraju ilegalnom (Geddes 2003). Pojačani priljev tražitelja azila i ilegalnih imigranata prate sve oštriji nadzori granica i restriktivniji pravni okviri u zemljama OECD-a (Castles i Miller 2003: 98).

2. Promjena globalne političke situacije koja je nastupila krajem hladnoga rata dovela je do svojevrzne depolitizacije zapadnih društava, što je pak utjecalo na depolitizaciju institucije azila koja je do tada bila zadržala neke aspekte egzila. U tom je kontekstu cijeli politički imaginarij koji se vezivao za političke izbjeglice izgubio svoje značenje i društvenu vidljivost. Gubitak političke dimenzije uvjetovao je da se koncept izbjeglištva i azila humanitarizira te da se primarno doživljava apolitičnim.
3. Napredovanje procesa globalizacije, uspon umreženog društva (Castells 2000) i otvaranje prostora tokova u kojima sve češće sudjeluju tražitelji azila i imigranti iz nekad udaljenih dijelova svijeta.

Navedena su tri čimbenika utjecala na krizu političkog azila u industrijaliziranim zemljama, posebice zapadnim industrijaliziranim zemljama. Do 1980-ih je politički azil bio rijedak u društvenom i političkom životu zapadnih zemalja (Loescher 1996). Broj tražitelja azila u zapadnim industrijskim zemljama naglo je rastao tijekom 1980-ih: od početnih 100 000 aplikacija 1983. do otprilike 700 000 godine 1991. (Loescher 1996: 98). U 2011. i 2012. broj aplikacija u industrijaliziranim zemljama kreće se od 600 000 do 700 000 (UNHCR 2011, 2012). Zapadnoeuropske zemlje su tijekom 1980-ih doživjele naglo povećanje aplikacija za azil: 1976. broj aplikacija iznosio je samo 20 000, 1981. porastao je na 158 000, dok je 1991. iznosio 545 000 (Loescher 1996). Uz to, zbog sužavanja tržišta rada i smanjenja imigracijskih kvota, dolazi do pojačanog pritiska na sustav azila.

Kao što se može zaključiti iz priloženog, od tog vremena naovamo, zamjetno je brisanje oštre razlike između ekonomske imigracije i sustava azila u industrijaliziranim zemljama. Sustav političkog azila postao je krajnjim utočištem za sve one koji se, iz različitih razloga, žele nastaniti u razvijenim industrijaliziranim zemljama. Odgovor industrijaliziranih zemalja bio je podizanje i pojačavanje granica te odbijanje da se tražiteljima azila prizna izbjeglički status (Loescher 1996). Taj je trend najuočljiviji promotre li se postoci pozitivno riješenih aplikacija u industrijaliziranim zemljama u dužem vremenskom razdoblju (Loescher 1996). Ranih 1980-ih u zapadnoeuropskim zemljama je otprilike oko 50 % svih aplikacija bilo

pozitivno riješeno, dakle, polovici tražitelja azila bio je priznat izbjeglički status. Krajem 1980-ih taj postotak je pao na 20 % da bi početkom 1990-ih dosegao najnižu razinu. Tada je od ukupnog broja prijavljenih samo 10 % tražitelja azila dobilo izbjeglički status. Danas se za industrijske zemlje broj pozitivno riješenih aplikacija stabilizirao na 20 % (usp. Loescher 1996). Podizanjem ograda, restriktivnom imigracijskom politikom, odbijanjem priznanja tražiteljima azila kreirana je zabrinjavajuća situacija koja je postala pravilom.

U većini industrijaliziranih zemalja, posebice u nekim europskim zemljama, povećao se broj nedokumentiranih (ilegalnih) stranaca (Fassin 2005b: 598): procjenjuje se da ih je EU i SAD-u danas ukupno 30 milijuna. Povećanje broja ilegalnih useljenika posljedica je politika odbijanja priznanja izbjegličkog statusa tražiteljima azila koji ipak nalaze načine da uđu na teritorije razvijenih zemalja. Tako se kreira nova politička situacija. Ulaskom sve većeg broja ljudi “izvan zakona” unutar teritorija političke zajednice, kontrola, nadzor i osiguranje političke zajednice se sa graničnih zona političke zajednice prebacuju u njezinu unutrašnjost, točnije, kontinuirano izvanredno stanje koje je do tada bilo lokalizirano na granicama (kao kontrolirano nasilje i kontranasilje) postaje svakodnevicom političke zajednice (Balibar 2004). Tako se, doduše u drugom obliku, oživotvoruje Agambenova teza o normalizaciji izvanrednog stanja. Postojanjem sve većeg broja ljudi izvan zakona u unutrašnjosti političke zajednice teško se može razaznati razlika između građanina i stranca, prijatelja i neprijatelja, reda i nereda, unutarnjeg i izvanjskog, normalnog i izvanrednog stanja. Pravni poredak i red tako gube jasnu prostornu i vremensku identifikaciju, a statusi i identiteti jasno razlikovanje.¹⁰

Kao što sam opisao jednom drugom prilikom, u situaciji gdje se gube jasna razlikovanja Drugi postaje dominantno biopolitički Drugi (Petrović 2011). Biopolitički Drugi se smješta na “mjestima” rascjepa simboličkih i birokratskih identiteta, točnije, na mjestima gdje je nemoguće jasno razlikovati navedene identitete. On se, shodno tomu, pojavljuje iza simboličke artikulacije te iza svake artikulacije određene logikom diferencije gdje se identitet svakog elementa kao cjeline definira u opreci s drugim elementom.

¹⁰ Saskia Sassen u svom (koliko je meni poznato) neobjavljenom istraživanju, koje je izložila na predavanju na *Subversive Film Festivalu* u Zagrebu 2012. godine, uvjerljivo pokazuje kako elektronski sustav nadzora u SAD-u sve veći broj građana pretvara u sumnjivce (neprijatelje, kriminalce itd.). Tako sustavi elektronskog nadzora koji su se masovno počeli primjenjivati nakon terorističkih napada 2001. “potkopavaju” normalni građanski identitet. Neka od svojih stajališta Sassen je iznijela u članku na mrežnom portalu katarske televizijske kuće Al Jazeera (Sassen 2013).

Bitno je uočiti da su elementi u tom odnosu cjeloviti. Na temelju razlikovnog odnosa temelji se i svaka klasična teorija kolektivnog identiteta gdje se “domaći” identitet definira u opreci s Drugim. Biopolitički Drugi se nalazi na razini lacanovskog realnog jer se situira na mjestu “nerazlikovnosti”, gdje “Jedan” već jeste Drugi, točnije, gdje se potpuno preklapa s Drugim. Dakle, odnose elemenata na razini realnog karakterizira izravno preklapanje gdje je svaki element već svoja suprotnost (Žižek 2002: 195) te ne predstavlja cjelinu, već je rascijepljen (Laclau i Mouffe 1985). Dotični element potpuno nestaje kad mu nestaje suprotni element i obrnuto, tj. oba postoje samo u napetosti prema drugomu. Ta napetost je u stvari dijalektička napetost; to je “mjesto” Hegelove dijalektike (Žižek 2002: 195) i društvenog antagonizma (Laclau i Mouffe 1985) koji se po definiciji nikad ne može do kraja simbolizirati. Na “mjestu iza simboličkog” identiteta, na razini lacanovskog realnog, javlja se biopolitički Drugi. On se, s jedne strane, doživljava kao prijeteći monstruozi Drugi, drugi koji nas može progutati i uništiti, dok se istodobno, doživljava kao nemoćni Drugi, drugi kao objekt-subjekt humanitarne pomoći i sućuti. Suvremene (biopolitike) politike prema tražiteljima azila i izbjeglicama javljaju se dakle kao odgovor na pojavu biopolitičkog Drugog, varirajući između dvaju ekstrema, represije i sućuti (Fassin 2005a). Tako jedna strana suvremene biopolitike jest humanitarizam (humanitarna sućut) u čijem je središtu briga o biološkom životu ili životu po sebi (*bare life*) (Agamben 2006; Fassin 2005a).

Humanitarizaciju dijalektički prate represija i oslobađanje izvanrednog stanja na granicama, ali i u unutrašnjosti političke zajednice. Analogno represiji i sućuti prema tražiteljima azila, u procesu depolitizacije zapadnih društava javljaju se i dominantne predodžbe građanstva koje variraju između dvaju suprotstavljenih, isključujućih polova. Građani su istodobno percipirani kao žrtve i kao zločinci (Simon 2007). U tom se kontekstu javlja tematizirana humanitarizacija azila kao odgovor na pojavu biopolitičkog Drugog.

“GOLI ŽIVOT” AZILANTA U IZVANREDNOM STANJU

Izbjeglice i tražitelji azila se strukturalno nalaze u zoni potencijalnog izvanrednog stanja (izbjeglice uvijek uživaju manja prava nego punopravni građani). U političkom smislu, u sustavu koji je podijeljen na zasebne suverene državne teritorijalne jedinice izbjeglice se nalaze između suverena, točnije, između suvereno kontroliranih teritorija (Haddad 2008). Njihova

ambivalentna pozicija iz-među suverena uvjetuje njihov odnos prema zakonu i pravu. Naime, budući da je moderna suverena vlast jamac jedinstva pravnog i teritorijalnog poretka te podjele na unutarnje i izvanjsko, izbjeglice se nalaze u prostoru gdje se suspendira pravni, zakonski poredak, na iznimku (Agamben 2006; Nyers 2006), u stvari u prostoru potencijalnog izvanrednog stanja ili zamagljenog pravnog stanja (Diken 2004; Kumar Rajaram i Grundy-Warr 2004). Stoga je legalna pozicija izbjeglica uvijek podložna preispitivanju i revalorizaciji.

Nemoguće je iznaći jedinstvenu definiciju izbjeglice. Definicija je otvorena i podložna daljnjem dopunjavanju i propitivanju, ovisno o mijenama u međunarodnom političkom prostoru (Haddad 2008). Tako se UNHCR koristi definicijom iz 1951. kao polazišnom točkom u daljnjem propitivanju i ponovnom definiranju pitanja “Tko je izbjeglica?”, “Tko je sve izbjeglica?”, “Tko može biti izbjeglica?”. No, takva pozicija koncepta izbjeglice otkriva strukturalnu neravnotežu u samom pristupu fenomenu izbjeglištva: sama potreba da se status izbjeglice uvijek nanovo preispituje, definira i utvrđuje nema ništa zajedničko s filozofskim propitivanjem, već je riječ o temeljnom političkom nepriznanju izbjegličkog statusa.

Razvoj međunarodnog izbjegličkog režima išao je prema ukidanju strukturalne neravnoteže modernog političkog sustava u kojem izbjeglice i azilanti predstavljaju iznimku i aberaciju od normalnog identiteta građanina. Budući da su u stanju prijelaza lišeni normalnog, dominantnog političkog identiteta, apriorno su lišeni i svih prava koja se vezuju uz identitet građanina. Točnije, da bi dobili ikakva prava, izbjeglice i azilanti moraju dokazati i potvrditi identitet izbjeglice i uvijek nanovo odgovoriti na pitanje “Tko su to oni, izbjeglice?”.

Nakon što bi ipak dobili priznanje svog statusa, izbjeglicama i azilantima, po međunarodnim sporazumima i nacionalnim zakonodavstvima, bila bi dodijeljena određena prava. Ta činjenica ne znači da su izbjeglice postigle ravnopravan odnos s građanima matične političke zajednice. Strukturalna neravnoteža je uvijek prisutna kao i djelomično izvanredno stanje u kojem nisu suspendirana sva prava koja se jamče modernim ustavima.

Kriza azila u industrijaliziranim zemljama označava oslobađanje potencijalnog izvanrednog stanja, točnije, sve veće smanjivanje ionako krhkih prava (Fassin 2005a: 376) te reaktiviranje sumnje i strukturalne neravnoteže u apliciranju za status izbjeglice. Slijedom toga aktiviraju se dva uzajamno povezana procesa. Sve dok se većina tražitelja azila unaprijed smatra lažnima, smanjuju im se zajamčena prava. Drugim riječima, status tražitelja azila sve više konvergira prema zoni u kojoj su sva prava

suspendirana. Drugi aspekt uvođenja restriktivne izbjegličke politike, čija je posljedica odbijanje priznanja izbjegličkog statusa za većinu tražitelja azila, sve je veće pružanje privremene zaštite na štetu konvencionalnog azila. Takva se izbjeglička politika može detektirati i na globalnoj razini, gdje privremena zaštita i osiguranje fizičke sigurnosti sve više dominiraju izbjegličkim politikama (Joly 2002; UNHCR 2006).

U Europi je ta tendencija još vidljivija. U 1999. godini samo je jedan od pet tražitelja azila dobio konvencionalni status izbjeglice. Svi su drugi bili pod privremenom zaštitom (u zakonskim se aktima koristi termin supsidijarne zaštite), koja je neka vrsta prekarog izbjegličkog statusa (Fassin 2005a: 377). U tome je smislu supsidijarna zaštita zajedno s "humanitarnom klauzulom" ušla u standardizirane europske zakone o azilu. Zanimljivo je pogledati kako izgleda "subjekt supsidijarne zaštite".

Supsidijarnu zaštitu mogu dobiti osobe koje ne ispunjavaju uvjete za dobivanje izbjegličkog statusa za koje se vjeruje da bi nakon povratka u matičnu zemlju bile izložene "ozbiljnoj povredi" (Gil-Bazo 2006: 11). Pod "ozbiljnom povredom" podrazumijeva se prijetnja smrtnom kaznom ili smaknućem, mučenje, nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje te ozbiljna i individualna prijetnja životu zbog općeg nasilja u situacijama međunarodnog ili unutarnjeg oružanog sukoba (Gil-Bazo 2006: 11). Dakle, za razliku od političkog azilanta ili subjekta političkog azila koji zbog svoga političkog djelovanja biva nepravedno proganjan, humanitarni azilant je subjekt kojemu je ugrožen život i kojemu je tijelo izloženo mučenju, a on sam patnji.

Obrat ka tijelu i biološkom "golom" životu zamjetan je u recentnoj evoluciji azilnog sustava u Francuskoj (Fassin 2005b). Sustavno nepovjerenje prema tražiteljima azila bilo je uzrokom novih "ispitivačkih" praksi kojima se utvrđuje status azilanta. Zbog općenitog stava da tražitelji azila uglavnom lažno predstavljaju svoje motive, azilantske naracije koje se inače koriste kao primarni izvor informacija u postupku u kojemu se utvrđuje valjanost aplikacije izgubile su na vjerodostojnosti. Kako bi istražili istinu administratori su se obratili liječnicima pa je traumatizirano tijelo postalo izvorom "objektivne" istine, a znanstvena ekspertiza jedini vjerodostojan diskurs (Fassin 2005b). Tražitelji azila su tako ušutkani. Proces objektivizacije ugasio je njihovu mogućnost govora i svjedočenja. Izbjeglice se kao bezglasni emisari (Malkki 1996) jedino mogu "glasati" tijelom preko znanstvene objektivizacije. Tu je na djelu proces de-subjektivizacije azilanata i izbjeglica. Opisane prakse su posljedica opisanog strukturalnog nepriznanja izbjeglica, koje, kada se dovede do krajnosti, "proizvodi" golu

tjelesnost i biološki život koji treba sačuvati. U principu, riječ je o zanimljivu obratu u kojem se “isljedničko” ispitivanje političkog autoriteta pretvara u znanstvenu znatiželju i znanje. Tim se postupkom proizvodi znanstveni diskurs o izbjeglicama.

Pitanje “Jesi li izbjeglica?” tražiteljima azila postavlja cijela suverena zajednica, tj. suveren kao krajnji jamac te zajednice. Upravo se u tom postupku ponavlja Agambenova struktura izvanrednog stanja, gdje nepriznanje izbjeglice i sustavna suverena sumnja produciraju goli život, tj. sirovu tjelesnost azilanta.¹¹ Razlika je tek u tome što se izvanredno stanje ne izražava isključivo golim nasiljem, kao u koncentracijskim logorima, već je nasilje posredovano znanjem o tijelu azilanta. Tijelo tako postaje mjestom upisa moći, znanja i istine, subjekt-objekt biomoći.¹² U konačnici, politički inspirirano pitanje “Tko je izbjeglica?”, postaje znanstvenim pitanjem preko kojega se rađa znanstveni diskurs i znanje kao proizvod moći. Tako se dobiva odnos znanje-moć, ali ne onakav kakvog je opisao Foucault. Kod Foucaulta se kompleks znanje-moć nalazi u središtu pravnog sustava, napose procedure kažnjavanja (Foucault 1994b). Ovdje se upis moći događa u izvanrednom stanju gdje je legalan status arbitaran, gdje znanje, moć i nasilje tek uspostavljaju pravo, a ne obratno. Odluka o tome tko jest a tko nije izbjeglica prepušta se znanosti koja tako postaje polugom moći nad identitetom, statusom, životom i smrti azilantskog subjekta.

ZAKLJUČNO

Važno je napomenuti da spomenuti “objektivirajući rad znanja u izvanrednom stanju” nije isključivo sudbina azilanta na rubu političke zajednice, već sudbina svih članova moderne političke zajednice. Naime, prodor znanja i disciplinarnih tehnika mnogo je dublji jer proizvodi subjekt i zahvaća ga mnogo “prije” rođenja “pravnog” subjekta, koji voljno upravlja svojim postupcima. Napose, taj proces je najvidljiviji u obrazovnim i zdravstvenim sustavima modernih država, gdje država i društvo “kreiraju” subjekte-objekte znanja prije svake pravne subjektivnosti.

¹¹ Sirova tjelesnost, “tijelo koje pati” te “pravo na život” postaju dominantni kriteriji za priznanje izbjegličkog statusa na osnovi “humanitarnih kriterija” i humanitarne sućuti (Fassin 2005a: 371).

¹² Pokazuje se da je tako strukturirana biomoć (proizvod odnosa znanje-moć) dio suverene moći i njezina potencijala za “oslobađanje” izvanrednog stanja. Tako je, preko “proizvodnje” izvanrednog stanja, nasuprot tvrdnji Rosa i Rabinowa (2006: 203) i samog Foucaulta (2003: 36), pokazana veza Foucaultova koncepta biomoći i suverene moći.

Sličan je proces već opisao Walter Benjamin (1971), analizirajući odnos prava i sile te ulogu moderne policije. On smatra da moderna policija utjelovljuje pravno utemeljujuće nasilje i nasilje koje održava pravo, točnije, obje vrste nasilja su u djelovanju moderne policije dovedene do točke međusobnog nerazlikovanja. To znači da nasilje izvanrednog stanja više nije lokalizirano na mitskom prapočetku osnivanja političke zajednice, već probija vremenska i prostorna ograničenja kapilarno se šireći preko znanja, nadzornih i disciplinarnih tehnika mijenjajući pravni okvir. Izvanredno stanje tako postaje normom, ali onako kako tvrdi Agamben (2006). Za razliku od Agambenove tvrdnje izvanredno se stanje locira upravo u postupcima normaliziranja pod utjecajem odnosa znanje-moć. Ovdje izvanredno stanje nije plod suverene odluke koja potpuno suspendira ustav i prava. Suspendacija prava je djelomična, točnije, suspendiraju se samo neka prava i zakoni, a uvode se drugi koji smanjuju ukupan opseg prava. Suspendacija prava legitimira se diskursima koji privilegiraju efikasnost i racionalizaciju uprave te ekspertno znanje.¹³

Općenito govoreći, jedna od najvažnijih značajki suvremenih društava jest mijenjanje i postavljanje pravnih okvira ne slobodnim djelovanjem udruženih pojedinaca koji utemeljuju novu političku zajednicu ili polis općenito, već najšire shvaćenom policijom, policijom kao organom administracije svih aspekata življenja (Foucault 2009) koja tehnikama, tehnologijama upravljanja i znanja postavlja pravo i zakone. U tome smislu zakoni postaju produkti administrativnih taktika (Oksala 2010).

¹³ Zanimljiv primjer suspendacije prava dogodio se u Sloveniji krajem 2012. godine. Ustavni sud Slovenije donio je odluku o suspendaciji prava na referendum u vezi sa Zakonom o lošoj banci. Argumentacija suda svela se na tvrdnju da će referendum proizvesti neustavne posljedice, točnije, da će još više ugroziti funkcioniranje ekonomskog sustava u okruženju ekonomske krize, što će posljedično dovesti do ugrožavanja drugih prava (Žižek 2013).

NAVEDENA LITERATURA I IZVORI

- Agamben, Giorgio. 2006. *Homo sacer*. Zagreb: Arkzin.
- Appadurai, Arjun. 1996. *Modernity at Large*. Minnestota Press.
- Arendt, Hannah. 1996. *Eseji o politici*. Zagreb: Antibarbarus.
- Badiou, Alain. 2001. *Ethics*. London: Verso.
- Balibar, Etienne. 2002. *Politics and the Other Scene*. London: Verso.
- Balibar, Etienne. 2004. *We, the People of Europe?* Princeton University Press.
- Benjamin, Walter. 1971. *Uz kritiku sile*. Zagreb: Studentski centar.
- Bigo, Didier. 2007. "Detention of Foreigners, States of Exception, and the Social Practices of Control of the Banopticon". U *Borderscapes*. Prem Kumar Rajaram i Carl Grundy-Warr, ur. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Castells, Manuel. 2000. *Uspon umreženog društva*. Zagreb: Golden marketing.
- Castles, Stephen i Mark Miller. 2003. *The Age of Migration*. London: Palgrave.
- de Tocqueville, Alexis. 1995. *O demokraciji u Americi*. Zagreb: Informator.
- Čapo Žmegač, Jasna. 2007. *Strangers Either Way. The Lives of Croatian Refugees in their New Home*. New York: Berghahn.
- Diken, Bulent. 2004. "From the Refugee Camps to Gated Communities. Biopolitics and the End of the City". *Citizenship Studies* 1/1: 83–106.
- Fassin, Didier. 2005a. "Compassion and Repression. The Moral Economy of Immigration Policies in France". *Cultural Anthropology* 20/3: 362–388.
- Fassin, Didier. 2005b. "The Truth from the Body. Medical Certificates as Ultimate Evidence for Asylum Seekers". *American Anthropologist* 107/4: 597–608.
- Fassin, Didier. 2007. "Humanitarianism as Politics of Life". *Public Culture* 19/3: 499–520.
- Fassin, Didier. 2009. "Another Politics of Life is Possible". *Theory, Culture and Society* 26/5: 44–60.
- Foucault, Michel. 1994a. *Znanje i moć*. Zagreb: Globus.
- Foucault, Michel. 1994b. *Nadzor i kazna*. Zagreb: Informator.
- Foucault, Michel. 2003. *Society Must Be Defended*. New York: Picador.
- Foucault, Michel. 2009. *Security, Territory, Population*. New York: Palgrave.
- Geddes, Andrew. 2003. *The Politics of Migration and Immigration in Europe*. London: Sage.
- Gibney, Matthew. 2004. *The Ethics and Politics of Asylum*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gil-Bazo, Maria-Teresa. 2006. "Refugee Status, Subsidiary Protection, and the Right to be Granted Asylum Under EC". *New Issues in Refugee Research*. Research paper 136. <http://www.unhcr.org/455993882.html> (pristup 17. 11. 2013.).
- Haddad, Ema. 2008. *The Refugee in International Society. Between Sovereigns*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hardt, Michael i Antonio Negri. 2000. *Imperij*. Harvard: Harvard University Press.
- Hardt, Michael i Antonio Negri. 2009. *Mnoštvo*. New York: The Penguin Press.

- Joly, Daniele. 2002. "Introduction. Global Changes in Asylum Regimes". U *Global Changes in Asylum Regimes*. Daniele Joly, ur. London: Palgrave Macmillan.
- Krivak, Marijan. 2008. *Biopolitika. Nova politička filozofija*. Zagreb: Antibarbarus.
- Kumar Rajaram, Prem i Carl Grundy-Warr. 2004. "The Irregular Migrant as Homo Sacer. Migration and Detention in Australia, Malaysia and Thailand". *International Migration* 42/1: 33–64.
- Laclau, Ernesto i Chantal Mouffe. 1985. *Hegemony and Socialist Strategy, Towards a Radical Democratic Politics*. London, New York: Verso.
- Loescher, Gill. 1993. *Beyond Charity*. Oxford: Oxford University Press.
- Malkki, Liisa. 1995a. "Refugees and Exile. From 'Refugee Studies' to the National Order of Things". *Annual Review of Anthropology* 24: 495–523.
- Malkki, Liisa. 1995b. *Purity and Exile*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Malkki, Liisa. 1996. "Speechless Emissaries. Refugees, Humanitarianism and Dehistoricization". *Cultural Anthropology* 11: 3.
- Nietzsche, Fridrich. 1988. *Volja za moć*. Zagreb: Mladost.
- Nyers, Peter. 2006. *Rethinking Refugees. Beyond States of Emergency*. New York, London: Routledge.
- Ong, Aiwa. 2003. *Buddha is Hiding. Refugees, Citizenship, the New America*. Berkeley: University of California Press.
- Oksala, Johanna. 2010. "Violence and the Biopolitics of Modernity". *Foucault Studies* 10: 23–43.
- Paić, Žarko. 2005. *Politika identiteta. Kultura kao nova ideologija*. Zagreb: Antibarbarus.
- Pettan, Svanibor, ur. 1998. *Music, Politics and War*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.
- Petrović, Duško. 2011. "Biopolitical Other". [sic] *Časopis za književnost, kulturu i književno prevođenje* 2.
- Jambrešić Kirin, Renata i Maja Povrzanović, ur. 1996. *War, Exile, Everyday Life. Cultural Perspectives*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.
- Povrzanović Frykman, Maja, ur. 2001. *Beyond Integration. Challenges of Belonging in Diaspora and Exile*. Lund: NAP.
- Rabinow, Paul i Nikolas Rose. 2006. "Biopower Today". *BioSocieties* 1: 195–217.
- Sassen, Saskia. 2013. "Drones Over There, Total Surveillance Over Here". <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2013/02/2013210114231346318.html> (pristup 30. 6. 2013.).
- Schechter, Jim. 2000. "Anthropological Theory and Fieldwork. Problem Solving Tools for Forced Migration Issues". *High Plains Applied Anthropologist* 2/20: 153–166.
- Schmitt, Carl. 1985. *Political Theology*. Baskerville: The MIT Press.
- Simon, Jonathan. 2007. *Governing Through Crime. How the War on Crime Transformed American Democracy and Created a Culture of Fear*. Oxford: Oxford University Press.
- Stubbs, Paul. 1999. *Displaced Promises. Forced Migration, Refugee and Return in Croatia and Bosnia-Herzegovina*. Sweden: LPI.

- Soguk, Nevzat. 1999. *States and Strangers. Refugees and Displacements of Statecraft*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Ticktin, Miriam. 2006. "Where Ethics and Politics Meet. The Violence of Humanitarianism in France". *American Anthropologist*. 107/4.
- Ticktin, Miriam. 2011. "How Biology Travels. A Humanitarian Trip". *Body and Society* 17: 139–158.
- UNHCR. *The State of The World's Refugees 2006: Human Displacement in the New Millennium*. <http://www.unhcr.org/4a4dc1a89.html> (pristup 30. 6. 2013.).
- UNHCR. *Asylum Levels and Trends in Industrialized Countries*. 2011. <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendocPDFViewer.html?docid=4e9beaa19&query=asylum%20levels%20and%20trends> (pristup 10. 1. 2013.).
- UNHCR. *Asylum Levels and Trends in Industrialized Countries*. 2012. <http://www.unhcr.org/5149b81e9.html> (pristup 15. 6. 2013.).
- van Selm, Joanne, Khoti Kamanga, John Morrison, Aninia Nadig, Sanja Špoljar Vržina, Loes Van Willigen, ur. 2003. *The Refugee Convention at Fifty. A View from Forced Migration Studies*. Oxford: Lexington Books.
- Žižek, Slavoj. 2002. *Sublimni objekt ideologije*. Zagreb: Arkzin.
- Žižek, Slavoj. 2006. *Škakljivi subjekt*. Sarajevo: Šahinpašić.
- Žižek, Slavoj. 2013. "The West's Crisis is One of Democracy as Much as Finance". <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2013/jan/16/west-crisis-democracy-finance-spirit-dictators> (pristup 30. 6. 2013.).

The Biopolitics of Refugeeness and Asylum in the Context of the Crisis of Political Asylum in the West

SUMMARY

Over the last thirty years, the phenomenon of refugeeness and asylum has become one of the central issues in the politics of Western liberal democratic states. This interest has produced some new politics (and policies) towards refugees and asylum seekers on the international and national level. The main thesis of the article is that these new politics (policies) have a common origin in the contemporary biopolitics. Biopolitical discourses and practices have a key influence on the politics of refugeeness and asylum on the international and national level. The biopolitics of refugeeness and asylum are characterized by several key points: humanitarianization of refugeeness, humanitarianization of asylum, policies of repression towards asylum seekers and normalization of the state of exception.

Key words:

refugeeness, asylum, biopolitics, humanitarianism